

SAMOPROCJENA ZADOVOLJAVANJA POTREBA DJECE IZLOŽENE RODITELJSKOM ZANEMARIVANJU I ZLOUPOTREBI

Ključne riječi

Roditeljsko zanemarivanje,
roditeljske zloupotrebe, potrebe
djece

Autor

Dr Dragana Šćepović je docent
na Fakultetu političkih nauka
Univerziteta u Banjoj Luci

Кореспонденција

dragana.scepovic@fpn.unibl.org

Област

Područja socijalnog rada

DOI

10.5937/politeia0-16844

UDK

316.624-053.2:179.2

Датум пријема чланка

14.03.2018.

Датум коначног прихватања чланка за објављивање

11.06.2018.

Sažetak:

Složenost i zahtjevnost roditeljske uloge ogleda se u brojnim zadacima roditeljstva. Roditelji imaju najveću odgovornost za razvoj i formiranje ličnosti djeteta, za zadovoljavanje ne samo egzistencijalnih nego i drugih potreba djeteta. Predmet empirijskog istraživanja, čiji su rezultati prikazani u radu, jeste samoprocjena zadovoljavanja potreba djece sa različitim iskustvima u odnosima sa roditeljima. Cilj istraživanja jeste ispitati da li postoji razlika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava i djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 114 ispitanika koji su činila dva subzorka: subzorka djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava i kojima je zbog toga izrečena mjera stalnog nadzora centra za socijalni rad nad vršenjem roditeljskog prava, i subzorka djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama. U istraživanju su korištene osnovne, opštenaučne i metode prikupljanja podataka. Dobijeni rezultati su, na osnovu analiza čije su vrijednosti $p = .564$ (analize MANOVA) i $p = .276$ (diskriminativne analize), pokazali da nije utvrđena statistički značajna razlika i jasno definisana granica između dva subzorka istraživanja pri samoprocjeni zadovoljavanja bioloških potreba (.499), potreba za sigurnošću (.840), potreba za pripadanjem i ljubavlju (.311) i potreba za poštovanjem (.213). Na osnovu vrijednosti $p = .172$ (analize MANOVA) i $p = .093$ (diskriminativne analize), utvrđeno je da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između grupa ispitanika u odnosu na zadovoljavanje potreba (motivi rasta). Koeficijent diskriminacije upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji grupa ispitanika na dimenzijama: potreba za samoaktuelizacijom (.035), transcendentne potrebe (.017) i potrebe za estetikom (.004). Na osnovu dobijenih rezultata

može se zaključiti da, iako ne postoje značajne razlike u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (motivi nedostatka) djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama i djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava, negativan uticaj poremećenih porodičnih odnosa uočava se u odnosu na njihovu percepciju zadovoljavanja potreba (motivi rasta).

UVOD

Trebješanin (2008: 357) definiše *potrebu* kao „stanje psihološkog ili fiziološkog nedostatka nečega što je neophodno ili poželjno za dobro funkcionisanje organizma, kao i težnju da se to nezadovoljavajuće stanje prevaziđe dostizanjem odgovarajućeg cilja“. Sličnu definiciju daje i Vidanović (2006: 303) koji, pored psihološkog i fiziološkog, dodaje i stanje socijalnog nedostatka, čije je zadovoljavanje neophodno za funkcionisanje organizma. Žiropada (2009: 189) određuje potrebu kao „nedostatak koji je izazvan lišavanjem pojedinca nečega što je inače za njega korisno i čemu on teži“. Zvonarević (1985: 106) definiše potrebu kao „određeno stanje organizma ili socijalnu situaciju koja postoji nezavisno od svijesti osobe koja se nalazi u stanju narušene biološke ili socijalne ravnoteže“. On smatra da ne postoji idealna klasifikacija ljudskih potreba koju su prihvatili svi psiholozi, kao što ne postoji ni idealna klasifikacija drugih psiholoških kategorija. Prvu teoriju o ljudskim potrebama predložio je Abraham Maslov (Maslow), koji smatra da je za razumijevanje funkcionisanja ličnosti neophodno poznavati motivacione procese u čovjeku. Proučavajući motivacione procese u čovjeku, Maslov je prepoznao potrebe kao važan motivacioni faktor. Prema Maslovljevoj hijerarhiji potreba, koju je prikazao u obliku piramide, čovjek zadovoljava potrebe sljedećim redoslijedom: fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadanjem i ljubavlju, potrebe za samopoštovanjem i potrebe za samoaktuelizacijom, a više potrebe pojavljivaće se tek nakon zadovoljavanja nižih potreba (Maslov, 1982). On razlikuje dvije vrste potreba, odnosno motiva – motivi deficijentnosti ili nedostatka (D motivi) u koje se ubrajaju osnovne potrebe nižeg reda, kao što su: fiziološke potrebe,

potrebe za sigurnošću, ljubavlju, poštovanjem i samopoštovanjem, i motivi rasta ili metapotrebe (B motivi) koji predstavljaju tendenciju pojedinca za samoostvarivanjem (prema Šćepović, 2018: 22–23). Maslov je kasnije svojoj piramidi potreba dodao i potrebu za transcendencijom (samonadilaženjem). U motive rasta, osim potreba za samoaktuelizacijom, mogu se ubrojiti i transcendente potrebe, kulturne potrebe i potrebe za estetikom. Pored Maslovljeve klasifikacije potreba, koja je najpoznatija i koja je najčešće u upotrebi, kada se govori o djeci čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo, treba svakako pomenuti i druge klasifikacije. Gleser (Glasser, 2000) razlikuje potrebe za preživljavanjem, potrebe za pripadanjem, moći, zabavom i slobodom, i ističe da je uslov za kvalitetno funkcionisanje čovjeka postizanje uravnoteženog zadovoljavanja svih potreba. Toburn (Thoburn, 1994) govori o posebnim potrebama djece koja su odvojena od bioloških roditelja i klasifikuje ih kao potrebe za stabilnošću i potrebe za identitetom.

Prema Porodičnom zakonu Republike Srpske (član 106. stav 3) roditelj grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava ako: napusti dijete, ne brine o djetetu s kojim ne živi duže od mjesec dana, ako u roku od godinu dana ne stvori uslove za zajednički život sa djetetom koje je smješteno u drugu porodicu ili ustanovu, a za to nema opravdan razlog, ako je zanemario staranje o osnovnim životnim potrebama djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobiti djeteta prethodno donio nadležni organ. Roditelj zloupotrebljava roditeljska prava i dužnosti ako: provodi fizičko ili psihičko nasilje nad djetetom, seksualno iskorištava dijete, eksploatiše dijete prisiljavajući ga da pretjerano radi ili da obavlja rad neprimjeren njegovom uzrastu,

ako dozvoljava djetetu uživanje alkoholnih pića, droga i drugih opojnih supstanci ili ga na to navodi, ako navodi dijete na bilo koji oblik društveno neprihvatljivog ponašanja ili ako na bilo koji drugi način grubo krši prava djeteta (član 106. stav 2. Porodičnog zakona). Svjetska zdravstvena organizacija određuje zanemarivanje kao nemar ili propust osoba koje pružaju njegu da obezbijede razvoj djeteta u oblastima zdravlja, ishrane, smještaja, obrazovanja, emocionalnog razvoja i bezbjednosti uslova života, u okviru razumno raspoloživih sredstava porodice ili pružaoca njege, što narušava ili može narušiti zdravlje djeteta ili njegov fizički, psihički, duhovni, moralni ili društveni razvoj. Zanemarivanje obuhvata i propuste u vršenju nadzora i zaštite djece od povređivanja u mjeri u kojoj je to moguće (WHO, 1999). Zanemarivanje djece može biti povremeno ili stalno prisutno, primjetno ili prikriveno. Veći rizik za pojavu zanemarivanja djeteta postoji u porodicama u kojima postoje mentalni poremećaji roditelja, bolesti zavisnosti, hronična oboljenja, nasilje među partnerima, i druga neadekvatna ponašanja roditelja ili drugih članova porodice. Složenost i zahtjevnost roditeljske uloge ogleda se u brojnim zadacima roditeljstva. Pod odgovornim roditeljstvom Janković (2008) podrazumijeva roditeljstvo koje, uz zadovoljavanje bazičnih potreba (među kojima su ne samo biološke nego i emocionalne i socijalne potrebe) i potrebe nadgradnje (samoaktuelizacije), obezbjeđuje djetetu bazičnu sigurnost, stvaranje pozitivne slike o sebi, samopoštovanje, samopouzdanje i prilagođenost. Prema Kari Kilen (Killen, 2001) roditelji bi trebalo da posjeduju sledeće roditeljske sposobnosti: sposobnost prihvatanja odgovornosti za prepoznavanje djetetovih potreba, sposobnost davanja prednosti zadovoljavanju djetetovih potreba, sposobnost realnog opažanja djeteta,

sposobnost postavljanja realnih očekivanja o djetetovim mogućnostima suočavanja, sposobnost uključivanja u pozitivnu interakciju sa djetetom, sposobnost saosjećanja sa djetetom, i sposobnost obuzdavanja vlastitog bola i frustracije pred djetetom. U skladu sa Konvencijom o pravima djeteta UN, svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe ili zanemarivanja djece predstavljaju povredu prava djeteta na život, opstanak i razvoj, i svako dijete ima pravo na zaštitu od svih navedenih oblika zlostavljanja i zanemarivanja. U situacijama kada roditelji ne brinu o djeci i njihovim potrebama na adekvatan način, država je u obavezi da putem nadležnih institucija obezbijedi djeci uslove za pravilan i potpun razvoj. Centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, obezbjeđuje zaštitu prava i interesa djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava. Centri su u obavezi da pruže zaštitu djetetu čiji roditelji ne brinu o njegovom razvoju i zadovoljavanju potreba. Mjera *stalni nadzor organa starateljstva nad vršenjem roditeljskog prava* predstavlja jednu od mjera porodičnopravne zaštite (čl. 96. i 97. stav 2. Porodičnog zakona RS), kojom se roditeljima koji imaju probleme u podizanju i vaspitavanju djece, pruža pomoć i podrška čiji je cilj poboljšanje kvaliteta roditeljstva.

I

EMPIRIJSKI PRISTUP PROBLEMU

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet ovog empirijskog istraživanja jeste samoprocjena zadovoljavanja potreba djece sa različitim iskustvima u odnosima sa roditeljima.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja jeste ispitati da li postoji razlika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava, i djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama.

3. HIPOTETIČKI OKVIR

Generalna hipoteza

Pretpostavlja se da postoji razlika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba djece s obzirom na to da li roditelji zanemaruju i/ili zlostavljaju djecu ili obezbjeđuju odgovorno roditeljstvo.

Posebne hipoteze

1. Postoji razlika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (motivi nedostatka) djece koju roditelji zanemaruju i/ili zlostavljaju, i djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama.
2. Postoji razlika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (motivi rasta) djece koju roditelji zanemaruju i/ili zlostavljaju, i djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

Analiza, sinteza, apstrakcija, konkretizacija, indukcija, dedukcija i generalizacija, kao *osnovne* metode naučnog mišljenja, u izvjesnoj mjeri korištene su u ovom istraživanju. U skladu sa vrstom istraživanja primijenjene su sljedeće *opštenaučne metode*: hipotetičko-deduktivna, analitičko-deduktivna, komparativna i statistička metoda. Način istraživanja zahtijevao je primjenu i metoda *prikupljanja podataka*: metoda ispi-

tivanja i metoda analize sadržaja. Metoda analize sadržaja dokumenata koristila se na početku istraživanja za potrebe proučavanja postojećeg naučnog fonda u vezi sa temom, za prikupljanje podataka o teorijskim određenjima osnovnih pojmova, ali i u svim drugim fazama projektovanja i realizacije istraživanja. Metoda ispitivanja korištena je u empirijskom dijelu istraživanja za prikupljanje podataka pomoću instrumenata *Brzi self test za ispitivanje potreba*, koji je baziran je na osmostepenoj hijerarhiji potreba. Zasnovan je na Maslovljevoj teoriji hijerarhije motiva, i ispituje zadovoljavanje bioloških potreba, potreba za sigurnošću, potreba za pripadanjem i ljubavlju, potreba za poštovanjem, kognitivnih potreba, potreba za estetikom, potreba za samoaktuelizacijom i transcendentnih potreba.

5. UZORAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 114 ispitanika uzrasta od 11 do 16 godina. Uzorak djece činila su dva subuzorka: subuzorak djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava (N =57) i subuzorak djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama (N =57). Subuzorak koji čine djeca čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava, izabran je iz populacije ove kategorije korisnika koji se nalaze u službenoj evidenciji Centra za socijalni rad, koji je izrekao mjeru Stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava. Subuzorak koji čine djeca iz funkcionalnih porodica izabran je iz populacije učenika osnovnih i srednjih škola na prijedlog razrednih starijina, pedagoga i psihologa škola. Funkcionalna porodica u ovom istraživanju jeste ona porodica u kojoj odrasli obezbjeđuju odgovorno roditeljstvo, pružaju odgovarajuću njegu,

brigu, staranje, podršku, vaspitanje i socijalizaciju djece, čime zadovoljavaju potrebe djece i stvaraju uslove za njihov razvoj. Subuzorci djece iz porodica koje su pod nadzorom centra i djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama ujednačeni su po godinama starosti, školskom uspjehu, polu, strukturi porodice i po mjestu stanovanja. Uzorak je reprezentativan, odnosno odražava strukturu populacije i adekvatan je, jer omogućava da se ostvare ciljevi istraživanja. Prije provođenja istraživanja provjeravano je da li postoji statistički značajna razlika između subuzoraka, odnosno dvije grupe ispitanika. Dobijeni rezultati $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .856$ (diskriminativne analize) pokazali su da nije uočena statistički značajna razlika i jasno definisana granica između grupa ispitanika u odnosu na varijable: uzrast, pol, mjesto stanovanja, struktura porodice i školski uspjeh. I vrijednost $p > .1$ potvrđuje da nije uočena statistički značajna razlika na dimenzijama: starost (.999), pol (.849), mjesto stanovanja (.701), struktura porodice (.711) i uspjeh (.999). Izračunavanjem Mahalanobisove distance između grupa dobijen je još jedan pokazatelj postojanja sličnosti ili razlika između dva subuzorka. Distance iz tabele 1. ukazuju na to da je rastojanje između dva subuzorka istraživanja malo.

Tabela 1. Distanca (Mahalanobisova) između grupa ispitanika u odnosu na opšte podatke

	funkcionalna porodica	porodica pod nadzorom
funkcionalna porodica	.00	.11
porodica pod nadzorom	.11	.00

Pregled brojčane i procentualne zastupljenosti modaliteta analiziranih parametara u odnosu na grupe, kao i rezultati analize

razlika koji pokazuju da nije uočena značajna razlika i jasno definisana granica između grupa ispitanika u odnosu na opšte podatke koji se odnose na uzrast, pol, mjesto stanovanja, školski uspjeh ispitanika i strukturu porodice, potvrđuju da su grupe, koje u istraživanju čine dva nezavisna subuzorka, dosta ujednačene, što će omogućiti dobijanje relevantnih rezultata o postojanju razlika ili sličnosti između grupa.

6. OBRADA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Dobijeni podaci obrađeni su odgovarajućim matematičko-statističkim postupcima, a redoslijed primjene postupaka omogućavao je zaključivanje, eliminaciju i uključivanje pojedinih obilježja. Obilježja svih cjelina imaju neparametrijska svojstva, pa su, u skladu s tim, analizirana neparametrijskim postupcima po učestalosti modaliteta. Od multivarijantnih postupaka primijenjene su analize: MANOVA i diskriminativna analiza, dok su od univarijantnih postupaka primijenjeni: Roy-ev test, Pirsonov koeficijent kontingencije (c) i koeficijent multiple korelacije (R). Analiza je urađena tako što je prvo prikazana razlika koja postoji između subuzoraka, zatim je provjeravano da li postoji statistička značajnost razlika između njih u odnosu na uzrast, pol, školski uspjeh i mjesto stanovanja ispitanika, i u odnosu na strukturu porodice, nakon čega su, gdje su za to postajali uslovi, definisane karakteristike svakog subuzorka, određena je distanca, homogenost i doprinos obilježja karakteristikama svakog subuzorka. Izračunavanjem koeficijenta diskriminacije izdvojila su se obilježja koja određuju specifičnost subuzoraka. Najznačajniji rezultati istraživanja prikazani su tabelarno i grafički.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U navedenom istraživanju provjeravano je da li postoji razlika u samoprocjeni djece o zadovoljavanju njihovih bioloških potreba, potreba za sigurnošću, potreba za pripadanjem i ljubavlju, potreba za poštovanjem, odnosno *motiva deficijentnosti* ili *motiva nedostataka*, koji se generalno zadovoljavaju redom, kada je prethodna potreba potpuno ili djelimično zadovoljena (Maslov, 1982), i kognitivnih potreba, potreba za estetikom, potreba za samoaktuelizacijom i transcendentnih potreba, koje predstavljaju potrebe višeg hijerarhijskog nivoa, metapotrebe ili motive rasta. Obrada rezultata zasniva se na Maslovljevom shvatanju o postojanju dvije grupe motiva – *motivi nedostatka* i *motivi rasta*. U daljem tekstu, za grupu djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava kojima je centar izrekao mjeru *stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava*, upotrebljavaće se termin *djeca iz porodica koje su pod nadzorom centra*.

7.1. Motivi nedostatka

Analizom podataka čiji je cilj bio utvrđivanje razlika između grupa djece u samoprocjeni zadovoljavanja potreba, dobijene su brojčane i procentualne vrijednosti za analizirane parametre: biološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadanjem i ljubavlju, i potrebe za poštovanjem, odnosno *motive deficijentnosti* ili *motive nedostataka*, zatim je analizirana razlika između grupa, definisane su karakteristike svake grupe gdje su za to postojali uslovi, određena je distanca i homogenost između njih, i grafički su prikazani neki od dobijenih rezultata. Dobijeni rezultati pokazali su da se 80.7% djece iz funkcionalnih porodica i 75.4% djece iz

porodica koje su pod nadzorom centra izjasnilo da su im zadovoljene biološke potrebe. Izračunati $p = .497$ $c2 -$ testa, upućuje na zaključak da ne postoji povezanost između grupa i bioloških potreba, a vrijednost $c = .063$ ukazuje na to da je povezanost vrlo niska. Daljom analizom podataka uočava se da se 68.4% ispitanika iz funkcionalnih porodica i 70.2% iz porodica koje su pod nadzorom centra izjasnilo da su im zadovoljene potrebe za sigurnošću. S obzirom na to da je $p = .839$ $c2 -$ testa, ne postoji povezanost između grupa i potreba za sigurnošću, a $c = .019$ pokazuje da je povezanost vrlo niska. Na osnovu distribucije odgovora ispitanika koji se odnose na zadovoljavanje potreba za pripadanjem i ljubavlju, uočava se da se 98.2% ispitanika iz grupe djece koja su iz funkcionalnih porodica izjasnilo da su im ove potrebe zadovoljene. U grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra, 94.7% djece izjasnilo se da su im potrebe za ljubavlju i pripadanjem zadovoljene, a 3 ispitanika (5.3% $p = .000$) izjasnila su se da im ove potrebe nisu zadovoljene. Na osnovu vrijednosti $p = .309$ $c2 -$ testa, može se reći da ne postoji povezanost između grupa i potreba za pripadanjem i ljubavlju, i s obzirom na to da je $c = .095$, povezanost je vrlo niska. Inspekcija prikazane tabele 2. pokazuje da je 77.2% djece iz funkcionalnih porodica odgovorilo da su im zadovoljene potrebe za poštovanjem, dok je 13 ispitanika (22.8% $p = .000$) odgovorilo da im ove potrebe nisu zadovoljene. U grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra, manji broj (66.7%) ispitanika odgovorio je da su im potrebe za poštovanjem zadovoljene, dok 19 ispitanika (33.3% $p = .001$) smatra da im ove potrebe nisu zadovoljene. Na osnovu dobijenih rezultata moguće je izdvojiti karakteristike svake grupe u odnosu na potrebe za poštovanjem: grupa djece iz funkcionalnih porodica ima slabo izraženo svojstvo *da*, a

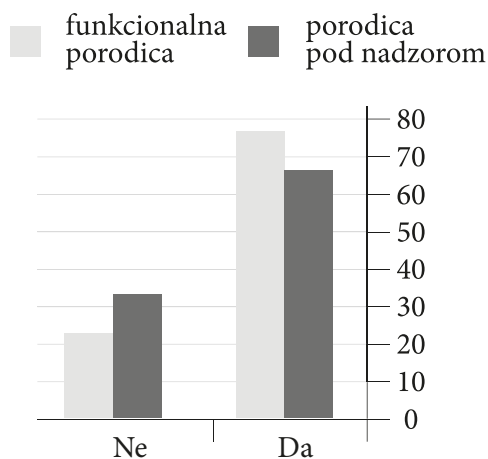
grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima slabo izraženo svojstvo *ne*. Statistički nije utvrđena povezanost između grupa i potreba za poštovanjem, jer je $p = .211$ χ^2 – testa, i s obzirom na to da je $c = .116$, povezanost je vrlo niska.

Tabela 2. Brojčane i procentualne vrijednosti za potrebe za poštovanjem

	Ne		Da	
	N	%	N	%
funkcionalna porodica	13.	22.8	44.	77.2
porodica pod nadzorom	19.	33.3	38.	66.7

U grafikonu 1. prikazana je distribucija odgovora ispitanika u odnosu na potrebe za poštovanjem.

Grafikon 1. Potrebe za poštovanjem

Razlike između grupa u odnosu na motive nedostatka

U skladu sa postavljenom hipotezom, provjeravano je da li postoji statistički značajna razlika između grupa ispitanika u samoprocjeni zadovoljavanja bioloških potreba, potreba za sigurnošću, potreba za pripadanjem i ljubavlju i potreba za poštovanjem (*motivi*

nedostatka). Primijenjene su analize čije su vrijednosti $p = .564$ (analize MANOVA) i $p = .276$ (diskriminativne analize) pokazale da nije uočena statistički značajna razlika i jasno definisana granica između grupa. Ni poslije redukcije polazne cjeline, odnosno sistema od 4 obilježja u sistem od 2 obilježja, nije utvrđena razlika, kao ni granica između grupa. S obzirom na to da je $p > .1$, može se reći da nije uočena značajna razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe (.499), potrebe za sigurnošću (.840), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.311) i potrebe za poštovanjem (.213). Mahalanobisova distanca (0.30) ukazuje na malo rastojanje između grupa.

U navedenom istraživanju rađene su i analize kojima je provjeravano postojanje razlike u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (*motivi nedostatka*) ispitanika po grupama (djeca iz funkcionalnih porodica i djeca iz porodica koje su pod nadzorom centra) u odnosu na sljedeće varijable: *uzrast* (12–13 godina, 14 godina, 15 godina i 16 godina), *struktura porodice* (potpuna i nepotpuna), *pol* (muški i ženski) i *uspjeh učenika* (dovoljan, dobar, vrlo dobar/odličan).

7.1.1. Motivi nedostatka i uzrast

Daljnom analizom provjeravana je statistička značajnost razlike između grupa ispitanika u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (*motivi nedostatka*) za *uzrast* (12–13 godina). Na osnovu vrijednosti $p = .542$ (analize MANOVA) i $p = .393$ (diskriminativne analize) utvrđeno je da nije uočena značajna razlika i jasno definisana granica između grupa. Takođe, nije utvrđena statistički značajna razlika između grupa ni za varijablu *uzrast* (14 godina), što pokazuju vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .261$ (diskriminativne analize). Vrijednost $p > .1$

pokazuje da nije uočena razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.630), potrebe za sigurnošću (.231), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (1.000) i potrebe za poštovanjem (1.000). I analiza razlika između grupa ispitanika za *uzrast* (15 godina) pokazala je, na osnovu vrijednosti $p = .677$ (analize MANOVA) i $p = .315$ (diskriminativne analize) da nije uočena značajna razlika između grupa. Rezultat $p > .1$ pokazuje da nije uočena razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.427), potrebe za sigurnošću (.703), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.147) i potrebe za poštovanjem (.720). Vrijednosti $p = .416$ (analize MANOVA) i $p = .146$ (diskriminativne analize) pokazuju da nije uočena značajna razlika između grupa ni za *uzrast* (16 godina), a $p > .1$ potvrđuje da nije uočena razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.548), potrebe za sigurnošću (.682), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.317) i potrebe za poštovanjem (.183).

7.1.2. Motivi nedostatka i pol

Statistička značajnost razlika između grupa za ispitanike muškog pola provjeravana je pomoću analiza, čije su vrijednosti $p = .292$ (analize MANOVA) i $p = .145$ (diskriminativne analize) pokazale da nije uočena

značajna razlika između grupa. Ni poslije redukcije sistema od 4 obilježja u sistem od 2 obilježja, nije utvrđeno da postoji razlika i granica između grupa. Izračunati $p > .1$ pokazuje da nije uočena razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe (.195), potrebe za sigurnošću (.530), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.306) i potrebe za poštovanjem (.278). Vrijednosti $p = .906$ (analize MANOVA) i $p = .670$ (diskriminativne analize) pokazale su da nije uočena značajna razlika između grupa ni za ispitanice ženskog pola, a $p > .1$ znači da nije uočena razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.945), potrebe za sigurnošću (.873), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.576) i potrebe za poštovanjem (.468).

7.1.3. Motivi nedostatka i struktura porodice

Vrijednosti $p = .815$ (analize MANOVA) i $p = .487$ (diskriminativne analize) pokazale su da nije uočena značajna razlika između grupa za varijablu *struktura porodice* (potpuna). Vrijednost $p > .1$ pokazuje da nije uočena razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.847), potrebe za sigurnošću (.898), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.341) i potrebe za poštovanjem (.432).

Tabela 3. Značajnost razlike – motivi nedostatka za strukturu porodice (nepotpuna)

	c	R	F	p	k.dsk
biološke potrebe	.094	.095	.551	.461	
potrebe za sigurnošću	.047	.047	.134	.716	.007
potrebe za pripadanjem i ljubavlju	.000	.000	.000	1.000	
potrebe za poštovanjem	.292	.305	6.259	.015	.107

Analiza razlika između grupa za varijablu *struktura porodice* (nepotpuna) pokazala je, na osnovu vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .049$ (diskriminativne

analize), da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica, što ukazuje na to da vjerovatno postoje latentna obilježja. Vrijednost $p < .1$ pokazuje da postoji značajna

razlika kod potreba za poštovanjem (.015), dok vrijednost $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: biološke potrebe (.461), potrebe za sigurnošću (.716) i potrebe za pripadanjem i ljubavlju (1.000). Koeficijent diskriminacije (tabela 3) upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji između grupa na dimenzijama: potrebe za poštovanjem (.107) i potrebe za sigurnošću (.007).

7.1.4. Motivi nedostataka i školski uspjeh

Postojanje statistički značajne razlike između grupa ispitanika provjeravano je primjenom analiza čije su vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .171$ (diskriminativne analize) pokazale da nije uočena značajna razlika između grupa za varijablu *uspjeh* (dovoljan). Rezultat $p > .1$ potvrđuje da nije uočena razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe (1.000), potrebe za sigurnošću (.147), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (1.000) i potrebe za poštovanjem (.157). Vrijednosti $p = .129$ (analize MANOVA) i $p = .074$ (diskriminativne analize) za varijablu *uspjeh* (dobar) pokazuju da ne postoji razlika, ali da postoji jasno defini-

sana granica između grupa, što ukazuje na vjerovatnost postojanja latentnih obilježja koja doprinose diskriminaciji. Sistem od 4 obilježja redukovan je u sistem od 3 obilježja, na kojem je utvrđeno da postoji razlika i egzistira granica između grupa. Vrijednost $p < .1$ (tabela 4) pokazuje da postoji značajna razlika između grupa ispitanika, i to kod potreba za poštovanjem (.066), dok $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe (.718), potrebe za sigurnošću (.363) i potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.317). Koeficijent diskriminacije upućuje na to da je najveća razlika između grupa na dimenzijama: potrebe za poštovanjem (.123), potrebe za pripadanjem i ljubavlju (.061), i biološke potrebe (.056).

TS obzirom na to da je $p = .074$ (diskriminativne analize) pokazao da postoji jasno definisana granica između grupa, utvrđene su karakteristike i homogenost svake grupe, kao i distance između njih (tabela 5). Svojsvo svakog subuzorka grupa najviše definišu potrebe za poštovanjem, jer je doprinos obilježja karakteristikama 51.25%. Homogenost grupe djece iz funkcionalnih porodica je 92.31%, a grupe djece iz porodica koje su pod nadzorom centra 30.77%.

Tabela 4. Značajnost razlike – motivi nedostatka za uspjeh (dobar)

	c	R	F	p	k.dsk
biološke potrebe	.051	.051	.132	.718	.056
potrebe za sigurnošću	.126	.127	.841	.363	
potrebe za pripadanjem i ljubavlju	.139	.140	1.020	.317	.061
potrebe za poštovanjem	.246	.254	3.522	.066	.123

Tabela 5. Karakteristike i homogenost grupa u odnosu na motive nedostatka za uspjeh (dobar)

	funkcionalna porodica	porodica pod nadzorom	dpr %
potrebe za poštovanjem	da*	ne*	51.250
potrebe za pripadanjem i ljubavlju	-	-	25.417
biološke potrebe	-	-	23.333
potrebe za poštovanjem	da*	ne*	.000
n/m	24/26	8/26	
%	92.31	30.77	

Dobijene vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .069$ (diskriminativne analize) za varijablu *uspjeh* (vrlodobar/odličan) pokazale su da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između

grupa, što ukazuje na to da vjerovatno postoje latentna obilježja. Polazna cjelina, odnosno sistem od 4 obilježja redukovano je u sistem od 2 obilježja na kojem postoji razlika i egzistira granica između grupa.

Tabela 6. Značajnost razlike – motivi nedostatka za uspjeh (vrlodobar/odličan)

	c	R	F	p	k.dsk
biološke potrebe	.289	.302	2.900	.099	
potrebe za sigurnošću	.000	.000	.000	1.000	
potrebe za pripadanjem i ljubavlju	.183	.186	1.036	.317	.076
potrebe za poštovanjem	.342	.364	4.421	.044	.193

U tabeli 6. prikazane su vrijednosti koje pokazuju da postoji značajna razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe (.099) i potrebe za poštovanjem (.044). Koefficient diskriminacije upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji grupa kod potreba za poštovanjem (.193) i potreba za pripadanjem i ljubavlju (.076).

7.2. MOTIVI RASTA

Na isti način i istim redoslijedom provjeravano je i postojanje razlika u samoprocjeni zadovoljavanja kognitivnih potreba,

potreba za estetikom, potreba za samoaktuelizacijom i transcendentnih potreba (*motivi rasta*). U grupi djece iz funkcionalnih porodica 50.9% ispitanika i 52.6% u grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra izjasnilo se da im nisu zadovoljene kognitivne potrebe. U grupi djece iz funkcionalnih porodica 52.6% ispitanika smatra da im nisu zadovoljene potrebe za estetikom, kao i 59.6% djece iz porodica koje su pod nadzorom centra.

Tabela 7. Brojčane i procentualne vrijednosti za potrebe za samoaktuelizacijom

	ne		da	
	n	%	n	%
funkcionalna porodica	15.	26.3	42.	73.7*
porodica pod nadzorom	26.	45.6*	31.	54.4

Inspekcijom tabele 7. zapaža se da 73.7% ispitanika u grupi djece iz funkcionalnih porodica i 54.4% u grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra, smatra da su im zadovoljene potrebe za samoaktuelizacijom. Na osnovu dobijenih rezultata moguće je izdvojiti karakteristike svake grupe u odnosu na *potrebe za samoaktuelizacijom*: grupa djece iz funkcionalnih porodica ima više izraženo svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima više izraženo svojstvo *ne*. Izračunati $p = .032$ χ^2 – testa, pokazuje da ne postoji povezanost između grupa i potreba za samoaktuelizacijom, a $\chi = .197$ ukazuje na to da je povezanost vrlo niska.

Tabela 8. Brojčane i procentualne vrijednosti za transcendentne potrebe

	ne		da	
	n	%	n	%
funkcionalna porodica	26.	45.6	31.	54.4
porodica pod nadzorom	20.	35.1	37.	64.9

Kako pokazuju rezultati u tabeli 8, 54.4% djece iz funkcionalnih porodica smatra da su im zadovoljene transcendentne potrebe, a 45.6% smatra da im ove potrebe nisu zadovoljene. U grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra, 64.9% ispitanika izjasnilo se da su im transcendentne potrebe zadovoljene, dok 20 ispitanika (35.1% $p = .002$) smatra da im ove potrebe nisu zadovoljene.

Na osnovu dobijenih rezultata moguće je izdvojiti karakteristike svake grupe u odnosu na *transcendentne potrebe*: grupa djece iz funkcionalnih porodica ima slabo izraženo svojstvo *ne*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima slabo izraženo svojstvo *da*. S obzirom na to da je $p = .252$ c^2 – testa, može se reći da ne postoji povezanost između grupa i transcendentnih potreba.

Razlike između grupa u odnosu na motive rasta

U cilju dobijanja podataka o tome da li postoje razlike u samoprocjeni djece o zadovoljavanju njihovih kognitivnih potreba, potreba za estetikom, potreba za samoaktuelizacijom i transcendentnih potreba (*motivi rasta*), provjeravana je i statistička značajnost razlike između grupa. Na osnovu vrijednosti $p = .172$ (analize MANOVA) i $p = .093$ (diskriminativne analize), utvrđeno je da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između grupa, što ukazuje na to da vjerovatno postoje latentna obilježja koja doprinose diskriminaciji grupa. Polazna cjelina, odnosno sistem od 4 obilježja redukovan je u sistem od 3 obilježja, na kojem postoji razlika i egzistira granica između grupa. U tabeli 9. prikazana je značajnost razlika između grupa u odnosu na zadovoljavanja kognitivnih, potreba za estetikom, potreba za samoaktuelizacijom i transcendentnih potreba (*motiva rasta*).

Tabela 9. Značajnost razlike između grupa – motivi rasta

	c	R	F	p	k.dsk
kognitivne potrebe	.018	.018	.035	.852	
potrebe za estetikom	.071	.071	.568	.453	.004
potrebe za samoaktuelizacijom	.197	.201	4.761	.031	.035
transcendentne potrebe	.107	.107	1.316	.254	.017

Dobijeni rezultati pokazali su, na osnovu vrijednosti $p < .1$, da postoji značajna razlika između grupa kod *potreba za samoaktuelizacijom* (.031), dok je $p > .1$ pokazao da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.852), potrebe za estetikom (.453) i transcendentne potrebe (.254). Koeficijent diskriminacije upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji grupa u odnosu na nivo zadovolja-

vanja potreba (*motivi rasta*) kod potreba za samoaktuelizacijom (.035), transcendentnih potreba (.017) i potreba za estetikom (.004). Nakon utvrđivanja razlika između grupa, određene su karakteristike i homogenost svake grupe i distance između njih, jer je $p = .093$ diskriminativne analize ukazao na to da postoji jasno definisana granica između grupa.

Tabela 10. Karakteristike i homogenost grupa u odnosu na motive rasta

	funkcionalna porodica	porodica pod nadzorom	dpr %
potrebe za samoaktuelizacijom	da*	ne*	62.500
transcendentne potrebe	-	-	30.357
potrebe za estetikom	-	-	7.143
transcendentne potrebe	-	-	.000
n/m	35/57	32/57	
%	61.40	56.14	

Kao što se može vidjeti iz prikazane tabele 10, svojstvo svakog subuzorka grupa najviše definišu potrebe za samoaktuelizacijom, jer je doprinos obilježja karakteristika-ma 62.50%, a zatim slijede transcendentne potrebe (30.36%). Homogenost grupe djece iz funkcionalnih porodica je 61.40%, dok je homogenost grupe djece iz porodica pod nadzorom 56.14%. I Mahalanobisova distanca (0.48) potvrđuje postojanje razlike i umjerenog rastojanja između grupa.

U dijelu koji slijedi, prikazani su rezultati analiza kojima je provjeravano postojanje statistički značajnih razlika između grupa djece u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (*motivi rasta*) u odnosu na varijable: *uzrast* (12–13 godina, 14 godina, 15 godina i 16 godina), *struktura porodice* (potpuna

i nepotpuna), *pol* (muški i ženski) i *uspjeh učenika* (dovoljan, dobar, vrlo dobar/odličan).

7.2.1. Motivi rasta i uzrast

Dobijene vrijednosti $p = .168$ (analize MANOVA) i $p = .087$ (diskriminativne analize) pokazale su da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između grupa za varijablu *uzrast* (12–13 godina), što ukazuje na to da postoje latentna obilježja. Vrijednost $p < .1$ pokazuje da postoji značajna razlika između grupa kod potreba za samoaktuelizacijom (.026), a $p > .1$ da nije uočena značajna razlika kod kognitivnih potreba, potreba za estetikom i transcendentnih potreba (tabela 11).

Табела 11. Значајност разлике – мотиви раста за узраст (12–13 година)

	c	R	F	p	k.dsk
kognitivne potrebe	.141	.143	.563	.460	.003
potrebe za estetikom	.141	.143	.563	.460	.056
potrebe za samoaktuelizacijom	.381	.412	5.533	.026	.282
transcendentne potrebe	.214	.219	1.365	.252	

Koeficijent diskriminacije pokazuje da je najveći doprinos diskriminaciji grupa za varijablu *uzrast* (12–13 godina) kod potreba za samoaktuelizacijom (.282), potreba za estetikom (.056) i kognitivnih potreba (.003).

Vrijednost $p = .087$ (diskriminativne analize) ukazuje na to da postoji jasno definisana granica između grupa i da je moguće odrediti karakteristike svake grupe.

Табела 12. Karakteristike i homogenost grupa u odnosu na motive раста за узраст (12–13)

	funkcionalna porodica	porodica pod nadzorom	dpr %
potrebe za samoaktuelizacijom	<i>da</i> *	<i>ne</i> *	82.698
potrebe za estetikom	-	-	16.422
kognitivne potrebe	-	-	.880
transcendentne potrebe	-	-	.000
n/m	8/14	11/14	
%	57.14	78.57	

Svoјstvo svakog subuzorka grupa najviše definišu *potrebe za samoaktuelizacijom* (tabela 12) jer je doprinos obilježja karakteristikama 82.70%, a zatim slijede potrebe za estetikom (16.42%). Homogenost grupe djece iz funkcionalnih porodica je 57.14%, a grupe djece iz porodica pod nadzorom je 78.57%. Dobijeni rezultati pokazali su da su svojstva grupa ista kao i za grupe koje se odnose na cijeli uzorak. U odnosu na zadovoljavanje potreba (*motivi раста*) za *uzrast* (12–13 godina), grupa djece iz funkcionalnih poro-

dica za *potrebe za samoaktuelizacijom* ima svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica pod nadzorom ima svojstvo *ne*. Mahalanobisova distanca (1.07) pokazala je da postoji razlika i veliko rastoјanje između grupa. Vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .086$ (diskriminativne analize) za varijablu *uzrast* (14 godina) pokazale su da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica, što ukazuje na to da postoje latentna obilježja. Dobijeni rezultat $p < .1$ pokazuje da postoji značajna razlika između grupa kod potreba

za estetikom (.019), dok $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.706), potrebe za samoaktuelizacijom (.128) i transcendentne potrebe (1.000). Koeficijent diskriminacije upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji grupa na dimenzijama: potrebe za estetikom (.209), potrebe za samoaktuelizacijom (.078) i kognitivne potrebe (.000). Latentna obilježja su kognitivne potrebe (.706) i potrebe za samoaktuelizacijom (.128). Vrijednost $p = .086$ (diskriminativne analize) pokazala je da je moguće odrediti karakteristike i homogenost grupa i distance između njih. Svojstvo svakog subuzorka najviše definišu potrebe za estetikom, jer je doprinos obilježja karakteristikama 72.82%, zatim slijede i potrebe za samoaktuelizacijom (27.18%). Homogenost grupe djece iz funkcionalnih porodica je 64.29%, a grupe djece iz porodica pod nadzorom je 78.57%. Mahalanobisova distanca (1.07) potvrdila je da postoji razlika, kao i da postoji veliko rastojanje između grupa. Na osnovu vrijednosti $p = .788$ (analize MANOVA) i $p = .627$ (diskriminativne analize), može se zaključiti da za varijablu *uzrast* (15 godina) nije uočena značajna razlika između grupa. Vrijednost $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.500), potrebe za estetikom (.735), potrebe za samoaktuelizacijom (.460) i transcendentne potrebe (.730). Mahalanobisova distanca (0.34) pokazala je da je malo rastojanje između grupa. I analiza razlika između grupa za *uzrast* (16 godina) pokazala je, na osnovu vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .200$ (diskriminativne analize) da nije uočena značajna razlika i jasno definisana granica. S obzirom na to da je $p < .1$, vidno je da postoji značajna razlika između grupa kod transcendentnih potreba (.082). Međutim, $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika na dimenzija-

ma: kognitivne potrebe (1.000), potrebe za estetikom (.682) i potrebe za samoaktuelizacijom (1.000).

7.2.2. Motivi rasta i pol

Vrijednosti $p = .462$ (analize MANOVA) i $p = .236$ (diskriminativne analize) pokazale su da nije uočena značajna razlika i jasno definisana granica između grupa za varijablu *pol* (muški), a $p > .1$ potvrđuje da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.669), potrebe za estetikom (.889), potrebe za samoaktuelizacijom (.278) i transcendentne potrebe (.171). Takođe, i vrijednosti $p = .257$ (analize MANOVA) i $p = .128$ (diskriminativne analize) pokazale su da nije uočena značajna razlika između grupa za varijablu *pol* (ženski). Razlika između grupa pokazala se statistički značajnom kod potreba za samoaktuelizacijom (.064), dok je na osnovu vrijednosti $p > .1$ jasno da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.888), potrebe za estetikom (.291) i transcendentne potrebe (.739).

7.2.3. Motivi rasta i struktura porodice

Vrijednosti $p = .819$ (analize MANOVA) i $p = .481$ (diskriminativne analize) pokazale su da nije uočena značajna razlika za varijablu *struktura porodice* (potpuna). Dobijeni rezultat $p > .1$ pokazuje da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.784), potrebe za estetikom (.603), potrebe za samoaktuelizacijom (.247) i transcendentne potrebe (.815). Značajnost razlika između grupa za varijablu *struktura porodice* (nepotpuna) prikazana je u tabeli 13. Na osnovu vrijednosti $p = .223$ (analize MANOVA) i $p = .067$ (diskriminativne analize), moglo se zaključiti da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između grupa.

Tabel 13. Značajnost razlike između grupa u odnosu na motive rasta za strukturu porodice (nepotpuna)

	c	R	F	p	k.dsk
kognitivne potrebe	.002	.002	.000	.987	
potrebe za estetikom	.069	.069	.294	.589	
potrebe za samoaktuelizacijom	.249	.257	4.301	.042	.067
transcendentne potrebe	.171	.173	1.885	.175	.027

Vrijednost $p < .1$ potvrđuje da postoji značajna razlika između grupa kod potreba za samoaktuelizacijom (.042), dok $p > .1$ znači da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.987), potrebe za estetikom (.589) i transcendentne potrebe (.175). Koeficijent diskriminacije pokazuje da je najveći doprinos diskrimina-

ciji grupa kod potreba za samoaktuelizacijom (.067) i transcendentnih potreba (.027). Vrijednost $p = .067$ (diskriminativne analize) ukazuje na to da postoji jasno definisana granica između grupa, odnosno da je moguće odrediti karakteristike svake grupe za varijablu *struktura porodice* (nepotpuna), koje su prikazane u tabeli 14.

Tabela 14. Karakteristike i homogenost grupa u odnosu na motive rasta za strukturu porodice (nepotpuna)

	funkcionalna porodica	porodica pod nadzorom	dpr %
potrebe za samoaktuelizacijom	<i>da*</i>	<i>ne*</i>	71.277
transcendentne potrebe		–	28.723
potrebe za samoaktuelizacijom	<i>da*</i>	<i>ne*</i>	.000
transcendentne potrebe	–	–	.000
n/m	21/32	18/30	
%	65.63	60.00	

Mahalanobisova distanca (0.62) pokazuje da postoji umjereno rastojanje između grupa.

7.2.4. Motivi rasta i školski uspjeh

Postojanje statistički značajne razlike između grupa za varijablu *uspjeh* (dovoljan) provjereno je primjenom analiza čije su vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .578$ (diskriminativne analize) pokazale da nije uočena značajna razlika između grupa, što potvrđuje $p > .1$, na dimenzijama: kognitivne potrebe (.716), potrebe za estetikom (.729), potrebe za samoaktuelizacijom (1.000)

i transcendentne potrebe (.485). Vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .098$ (diskriminativne analize) pokazale su da ne postoji razlika, ali da postoji granica između grupa za varijablu *uspjeh* (dobar), što dalje ukazuje na to da postoje latentna obilježja koja doprinose diskriminaciji grupa. Vrijednost $p < .1$ potvrđuje da postoji značajna razlika između grupa kod potreba za samoaktuelizacijom (.043), dok $p > .1$ znači da nije uočena značajna razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (1.000), potrebe za estetikom (.402) i transcendentne potrebe (.574). Koeficijent diskriminacije upućuje na to da je najveći

doprinos diskriminaciji grupa kod potreba za samoaktuelizacijom (.095) i transcendentnih potreba (.017). Mahalanobisova distanca (0.63) ukazuje na to da postoji umjereno rastojanje između grupa. Provjeravano je i postojanje statistički značajne razlike između grupa za varijablu *uspjeh* (vrlo dobar/odličan). Vrijednosti $p = 1.000$ (analize MANOVA) i $p = .051$ (diskriminativne analize) pokazale su da ne postoji razlika, ali da postoji jasno definisana granica između grupa. I ovdje je sistem od 4 obilježja redukovano u sistem od 3 obilježja, na kojem je utvrđeno postojanje razlika i granica između grupa. Dobijena vrijednost $p < .1$ znači da postoji značajna razlika između grupa na dimenzijama: transcendentne potrebe (.022), dok $p > .1$ znači da nije uočena razlika na dimenzijama: kognitivne potrebe (.473), potrebe za estetikom (1.000) i potrebe za samoaktuelizacijom (.123). Koefficijent diskriminacije upućuje na to da je najveći doprinos diskriminaciji grupa na dimenzijama: transcendentne potrebe (.240), potrebe za samoaktuelizacijom (.122) i kognitivne potrebe (.013). Takođe, utvrđeno je da postoje latentna obilježja, a to su kognitivne potrebe (.473) i potrebe za samoaktuelizacijom (.123). Mahalanobisova distanca (1.13) ukazuje na to da postoji veliko rastojanje između grupa.

II DISKUSIJA O DOBIJENIM REZULTATIMA

Sumarni rezultati pokazali su da postoje razlike između grupa u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (*motivi rasta*), dok kod samoprocjene zadovoljavanja potreba (*motivi nedostatka*) ne postoje statistički značajne razlike. Prema rezultatima dobijenim postupcima deskriptivne statistike nije bilo moguće izdvojiti karakteristike grupa u odnosu na zadovoljavanje potreba (*motivi*

nedostatka), osim za potrebe za poštovanjem, za koje grupa djece iz funkcionalnih porodica ima slabo izraženo svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima slabo izraženo svojstvo *ne*. S obzirom na to da rezultati dobijeni deskriptivnim postupkom mogu samo da nagovijeste karakteristike pojedinih nivoa, razlike unutar i između nivoa, provjereno je i postojanje statistički značajne razlike između grupa djece iz funkcionalnih porodica i djece iz porodica koje su pod nadzorom centra. Dobijeni rezultati pokazali su da nije uočena statistički značajna razlika između grupa na dimenzijama: biološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadanjem i ljubavlju, i potrebe za poštovanjem. Nakon toga utvrđene su karakteristike i homogenost grupa. Na osnovu dobijenih rezultata moglo se uočiti da, u odnosu na motive nedostatka, nije moguće izvojiti karakteristike dvije osnovne grupe, odnosno da je jedino moguće odrediti karakteristike grupa za varijablu školski uspjeh *dobar*, gdje grupa djece iz funkcionalnih porodica za potrebe za poštovanjem ima svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima svojstvo *ne*. Rezultati deskriptivne statistike koji se odnose na zadovoljavanje potreba (*motivi rasta*) pokazali su da je moguće izdvojiti karakteristike svake grupe u odnosu na potrebe za samoaktuelizacijom, za koje grupa djece iz funkcionalnih porodica ima više izraženo svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima više izraženo svojstvo *ne*, kao i za transcendentne potrebe, za koje grupa djece iz funkcionalnih porodica ima slabo izraženo svojstvo *ne*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima slabo izraženo svojstvo *da*. Provjera postojanja statistički značajne razlike između grupa pokazala je da postoji značajna razlika samo kod potreba za samoaktuelizaci-

jom, kao i da nije uočena značajna razlika za kognitivne potrebe, potrebe za estetikom i transcendentne potrebe. Rezultati su pokazali da je, u odnosu na zadovoljavanje potreba (*motivi rasta*), moguće izdvojiti karakteristike grupa za *potrebe za samoaktuelizacijom*, za koje grupa djece iz funkcionalnih porodica ima svojstvo *da*, dok grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima svojstvo *ne*. Utvrđivanjem karakteristika grupa za potrebe (*motivi rasta*) u odnosu na varijable (*uzrast, pol, struktura porodice i školski uspjeh*) uočeno je da je, kao i za cijelu grupu djece iz funkcionalnih porodica, moguće odrediti karakteristike grupa za *potrebe za samoaktuelizacijom*, i to: za varijablu *uzrast* (12–13 godina) grupa djece iz funkcionalnih porodica ima svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima svojstvo *ne*, i za varijablu *struktura porodice* (nepotpuna) grupa djece iz funkcionalnih porodica ima svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima svojstvo *ne*. Takođe, bilo je moguće odrediti i karakteristike grupa u odnosu na zadovoljavanje potreba (*motivi rasta*) za varijablu *uzrast* (14 godina), za koje grupa djece iz funkcionalnih porodica za *potrebe za estetikom* ima definisano svojstvo *da*, a grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra ima definisano svojstvo *ne*.

U ovom istraživanju krenulo se od pretpostavke da postoje razlike u samoprocjeni zadovoljavanja potreba između grupe djece iz funkcionalnih porodica i djece iz porodica koje su pod nadzorom centra. Osnov za ovu pretpostavku je činjenica da se roditelji djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama i roditelji djece iz porodica koje su pod nadzorom centra razlikuju u načinu na koji zadovoljavaju potrebe svoje djece, odnosno da se porodice uglavnom nalaze pod nadzorom centra za socijalni rad zato što djeci ne

obezbjeđuju neophodne uslove za rast i razvoj, zato što ne zadovoljavaju njihove potrebe, ili ih zadovoljavaju na neadekvatan način. Interpretacija dobijenih rezultata uglavnom se zasniva na Maslovljevoj hijerarhiji potreba (Maslov, 1982) iako su u radu navedene i druge klasifikacije potreba. Dobijeni rezultati pokazuju da se grupe ne razlikuju značajno u samoprocjeni zadovoljavanja bioloških potreba, potreba za sigurnošću, potreba za pripadanjem i ljubavlju, kao ni potreba za poštovanjem, što nije u skladu sa pretpostavkom da postoje razlike u samoprocjeni zadovoljavanja potreba između grupa djece iz funkcionalnih porodica i djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zlostrebljavaju roditeljska prava, koji su često spremni, ne samo da ne zadovoljavaju potrebe svoje djece nego i da svoje potrebe stavljaju u prvi plan, pa čak i da očekuju da se i djeca angažuju oko zadovoljavanja potreba roditelja. Međutim, iako nije utvrđena statistički značajna razlika između grupa, ipak ne treba zanemariti rezultate deskriptivne statistike koji su pokazali da se značajan broj djece iz obje grupe izjasnio da im nisu zadovoljene biološke i potrebe za sigurnošću, dok su se gotovo svi ispitanici i u jednoj i drugoj grupi izjasnili da su im zadovoljene potrebe za ljubavlju. Fiziološke potrebe, koje su od vitalne važnosti, smatraju se najvažnijim jer njihovo nezadovoljavanje može dovesti do smrti. Upravo zbog toga, ove potrebe imaju prioritet nad ostalim potrebama i moraju prve biti zadovoljene. Čovjek kome su zadovoljene fiziološke potrebe nastoji da zadovolji potrebe za sigurnošću. I potreba za sigurnošću je bazična potreba koja se ogleda u potrebi za stalnošću u odnosima, postojanju granica, zakona, reda, strukture i mogućnosti predviđanja događaja. I u ovom istraživanju pošlo se od pretpostavke da se djetetu, koje odrasta u porodici u kojoj su poremećeni porodični

odnosi, potreba za sigurnošću ne zadovoljava na adekvatan način. Dobijeni rezultati nisu u skladu sa postavljenom hipotezom, te iznenađuje podatak da u pogledu zadovoljavanja potreba za sigurnošću ne postoji značajna razlika između grupa, ako se ima u vidu to da osjećanja straha najčešće izazivaju svađe roditelja, kao i razni oblici nasilja koji su uglavnom često prisutni u porodicama koje su pod nadzorom centra. I sam Maslov (Maslov, 1982) smatra da je za zadovoljavanje potreba za sigurnošću, pored toga što društvo mora da bude stabilna zajednica, neophodno da u porodici postoje stabilni porodični odnosi i dobra organizacija života. Kod djece je izražena potreba za sigurnošću, koja podrazumijeva odsustvo straha, strepnje i haosa, a prema Maslovu (1982: 96) kod djece postoji „naklonost prema neporemećenoj rutini“. Djeca koja žive u porodicama u kojima su poremećeni porodični odnosi često su uznemirena i uplašena u situacijama koje bi mogle da ugroze njihovu sigurnost. S obzirom na činjenicu da zadovoljavanje potrebe za ljubavlju, u stvari, podrazumijeva privrženost, toplinu i odanost, svako je očekivano postojanje razlika između grupa. Dobijeni rezultati otvaraju prostor za različite interpretacije. Ne može se isključiti činjenica da djeca iz takvih porodica žele da prikažu ponašanja svojih roditelja kao društveno prihvatljiva, često su jako odani roditeljima, a rezultati u ovom istraživanju dobijeni su isključivo na osnovu njihove samoprocjene, koja kao metod ima određena ograničenja u metodološkom smislu s obzirom na to da je prisutna subjektivnost ispitanika. Takođe, ne treba zanemariti ni to da neka djeca koja žive u nepovoljnim porodičnim okolnostima uspiju razviti otpornost ili strategije preživljavanja u nepovoljnim situacijama. Sljedeća je potreba za poštovanjem pod kojom se najčešće podrazumijeva potreba

za poštovanjem sebe i potreba za poštovanjem od strane drugih. U grupi djece iz porodica koje su pod nadzorom centra, takođe, ne treba zanemariti to da je značajan broj djece odgovorio da im potrebe za poštovanjem nisu zadovoljene, što predstavlja rezultat koji je očekivan, jer zadovoljena potreba za poštovanjem podrazumijeva ne samo potrebu za poštovanjem sebe nego i potrebu za poštovanjem od strane drugih. Zadovoljena potreba za poštovanjem stvara kod pojedinca osjećaj vlastite kompetentnosti i vlastite vrijednosti. Maslov smatra da se u atmosferi straha, koja je najčešće prisutna u porodicama u kojima su poremećeni porodični odnosi, ne mogu normalno zadovoljiti ljudske potrebe višeg reda. Potreba za samoaktuelizacijom, koja predstavlja najsloženiju potrebu, podrazumijeva želju pojedinca da ostvari sve mogućnosti i potencijale. Prema Maslovu (1982) ova potreba predstavlja najviši životni cilj, a najčešći razlozi nemogućnosti čovjekovog samoostvarenja nalaze se u društvenoj okolini. Da bi se čovjek mogao razvijati u smjeru samoostvarenja, smatra Maslov, neophodno je obezbijediti povoljne uslove socijalizacije, što djeca iz porodica koje su pod nadzorom centra, uglavnom nemaju. Upravo iz tih razloga postojanje razlika između grupa djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama i djece koja odrastaju u porodicama koje su pod nadzorom centra za socijalni rad predstavlja očekivani rezultat, jer se potreba za samoaktuelizacijom može ostvariti samo kad se pojedincu omogući da razvija svoje potencijale do optimalnog nivoa. Maslov ističe vezu između potreba za sigurnošću i potreba za samoaktuelizacijom, odnosno ističe da sredina koja nije u mogućnosti da zadovolji potrebe za sigurnošću, utiče na nemogućnost ostvarivanja potreba za samoaktuelizacijom, što je takođe u skladu sa dobijenim rezultatima. Činjeni-

ca da su ispitanici iz grupe djece iz funkcionalnih porodica procjenili da su im više zadovoljene potrebe za samoaktuelizacijom, takođe je u saglasnosti sa tumačenjima koja daje Maslov, po kome stepen razvoja potreba višeg reda u većoj mjeri doprinosi diskriminaciji grupa djece, jer su kod potrebe za samoaktuelizacijom uočene i najveće razlike među ljudima.

Maslovljev princip relativnog prioriteta u aktuelizaciji motiva, po kome je za pojavu viših potreba nužno da su zadovoljene niže potrebe, često je kritikovan, posebno zbog značaja koji on pridaje socijalnim faktorima u razvoju potrebe za samoaktuelizacijom.

III ZAKLJUČAK

Polazeći od toga da se roditelji koji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava razlikuju od roditelja djece iz funkcionalnih porodica u načinu na koji opažaju potrebe djeteta, načinu na koji na njih reaguju i kako ih zadovoljavaju, i da se i nalaze pod nadzorom centra za socijalni rad upravo zato što ne brinu od djeci i ne obezbjeđuju im neophodne uslove za rast i razvoj, odnosno zato što ne zadovoljavaju njihove potrebe, ili ih zadovoljavaju na neadekvatan način, pretpostavilo se da postoji razlika u percepciji djece o zadovoljavanju njihovih potreba između grupa djece iz porodica koje su pod nadzorom centra i djece iz funkcionalnih porodica. Dobijeni rezultati pokazali su da postoje razlike između grupa u samoprocjeni zadovoljavanja potreba (*motivi rasta*), dok rezultati koji se odnose na *motive nedostatka* pokazuju da nije utvrđena statistički značajna razlika između grupa. Statističkom analizom utvrđeno je da postoji razlika i jasno definisana granica između grupa u odno-

su na zadovoljavanje potreba (*motivi rasta*) i sljedećih varijabli: *uzrast* (12–13 godina i 14 godina), *struktura porodice* (nepotpuna), *uspjeh* (dobar i vrlo dobar/odličan). Rezultati su pokazali da nije utvrđena značajna razlika i jasno definisana granica između grupa u odnosu na zadovoljavanje potreba (*motivi nedostatka*) i sljedećih varijabli: *uzrast* (12–13, 14, 15 i 16 godina), *struktura porodice* (potpuna), *uspjeh* (dovoljan) i *pol* (muški i ženski). Iako su nadležne institucije, odnosno centri za socijalni rad procijenili da roditelji ne brinu o djeci i ne zadovoljavaju njihove potrebe na adekvatan način, percepcija djece koju roditelji zanemaruju ili zloupotrebljavaju nije se značajno razlikovala od percepcije djece iz funkcionalnih porodica o zadovoljavanju njihovih bioloških potreba, potreba za sigurnošću, potreba za ljubavlju i potreba za poštovanjem, što pokazuje da dobijeni rezultati nisu u potpunosti podudarni sa procjenama i odlukama stručnih radnika centra za socijalni rad u vezi sa zadovoljavanjem navedenih potreba djece. Međutim, treba istaći da se do podataka u ovom istraživanju došlo na osnovu samoprocjene djece koja, kako je već napomenuto, ima izvjesna ograničenja, koja se ogledaju u zasnovanosti na subjektivnim kriterijima, za razliku od procjena stručnih radnika, koje se pored subjektivnih procjena zasnivaju i na objektivnim kriterijima. I pored toga dobijeni rezultati značajni su jer upućuju na percepciju same djece izložene različitim roditeljskim ponašanjima u zadovoljavanju njihovih potreba. Na osnovu analize i diskusije o dobijenim rezultatima, može se zaključiti da postoje razlike u percepciji djece o zadovoljavanju potreba između grupe djece koja odrastaju u funkcionalnim porodicama i grupe djece čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava, i u kojima centar za socijalni rad provodi nadzor nad vršenjem roditel-

jskog prava, a negativan uticaj poremećenih porodičnih odnosa posebno se uočava u odnosu na *motive rasta* (potrebe za samoaktuelizacijom, transcendentne potrebe i potrebe za estetikom). Dobijeni rezultati u skladu su sa Maslovljevim tumačenjem po kome, što se potrebe nalaze niže na hijerarhijskoj ljestvici, one su sličnije među ljudima, aako se ide prema višim potrebama u hijerarhiji, razlike među ljudima u potrebama i motivima izraženije su. Činjenica da su se ispitanici iz grupe djece iz funkcionalnih porodica izjasnili da su im više zadovoljene potrebe za samoaktuelizacijom takođe ide u prilog ovom tumačenju, po kome stepen razvoja potreba višeg reda u većoj mjeri doprinosi diskriminaciji grupa djece.

LITERATURA

Glasser, W. (2000) Teorija izbora: nova psihologija lične slobode. Zagreb: Alinea.

Janković, J. (2008). Obitelj u fokusu. Zagreb: Etcetera.

Killen, K. (2001). Izdani – zlostavljana djeca su odgovornost svih nas. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Maslov, A. H. (1982). Motivacija i ličnost. Beograd: Nolit.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (1989). Preuzeto 16.08.2011. sa: <http://www.un.org>

Porodični zakon („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 54/02, 41/08. i 63/14).

Šćepović, D. (2018). Dijete, porodični odnosi i socijalni rad. Banjaluka: Fakultet političkih nauka.

Thoburn, J. (1994). Child placement Principles and practice. Surrey: Ashgate publishing.

Trebješanin, Ž. (2008). Rečnik psihologije. Beograd: Stubovi kulture.

Vidanović, I. (2006). Rečnik socijalnog rada. Beograd: Tiro – erc.

World Health Organisation (1999). Report on Consultation on Child Abuse Prevention, 29–31 March 1999, Geneva.

Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 37/12. i 90/16).

Zvonarević, M. (1985). Socijalna psihologija. Zagreb: Školska knjiga.

Žiropađa, Lj. (2009). Uvod u psihologiju. Beograd: Čigoja štampa.

SELF-ASSESSMENT OF SATISFYING THE NEEDS OF CHILDREN EXPOSED TO PARENTAL NEGLECT AND ABUSE

Key words

Parental neglect, parental abuses, children's needs

Author

Dr. Dragana Šćepović is an Assistant professor at the Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka

Correspondence

dragana.scepovic@fpn.unibl.org

Field

Scopes of Social Work

DOI

10.5937/politeia0-16844

UDC

316.624-053.2:179.2

Paper received on

14.03.2018.

Paper accepted for publishing on

11.06.2018.

Summary

The variety and complexity of the parental role is reflected in numerous tasks of parenting. Parents have the greatest responsibility for the development and formation of a child's personality, in order to satisfy not only the existential, but also the other needs of the child. The subject of empirical research, with results that are presented in the paper, is the self-assessment of satisfying the needs of children with different experiences in relationships with parents. The main aim of the research is to examine whether there is a difference in the self-assessment of meeting the needs of children whose parents ignore parental duties and / or abuse parental rights, and children who grow up in functional families. In the research where used basic, general-purpose and methods of data collection (questioning and content analysis). The basic assumption from this research is that there is a difference in the self-assessment of satisfying the needs of children, whether parents ignore and / or maltreated children or provide responsible parenting. Parents of children from functional families and parents who ignore parental duties or abuse parental rights generally differ in the manner in which the child's needs are perceived, the way in which they respond to them and how they meet them. This was assumed in special hypotheses that there is a difference in Self-assessment of the needs between groups of children from functional families and children from families under the supervision of the centre. The results obtained were, based on analyzes whose values were $p = .564$ (MANOVA analyzes) $ip = .276$ (discriminatory analysis), showed that there was no statistically significant difference and a clearly defined boundary between the two sub-surveys of the self-assessment of biological needs (.499), the need for security (.840), the need for belonging and love (.311) and the need for respect (.213). Based on the value of $p = .172$ (MANOVA analyzes) and $p = .093$ (discriminatory analysis), it was established that there is no difference, but there is a

clearly defined boundary between the groups of respondents in relation to satisfying needs (growth motifs). The coefficient of discrimination indicates that the greatest contribution to the discrimination of groups of respondents is on dimensions: the need for self-actualization (.035), transcendental needs (.017) and the need for aesthetics (.004). The statistical analysis found that there is a difference and clearly defined boundary between groups in relation to satisfying needs (growth motives) and the following variables: age (12-13 years and 14 years), family structure (incomplete), success (good and very good / excellent). The results showed that there was no significant difference and a clearly defined boundary between the groups in relation to satisfying needs (lack of motives) and the following variables: age (12-13, 14, 15 and 16 years), family structure (complete), success (sufficient) and gender (male and female). Based on the results obtained, it can be concluded that there are differences in the self-assessment of meeting needs between a group of children who grow up in functional families and groups of children whose parents ignore parental duties and / or abusing parental rights, and the effect of disrupted family relationships is especially noticed in relation to meeting needs (motifs of growth).